

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

LEGAL ISSUES OF ATTRACTING FOREIGN INVESTMENTS IN UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

Покальчук М.Ю., к.ю.н., доцент,
асистент кафедри земельного та аграрного права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Марачук А.В., студент III курсу
факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Шулепова О.О., студентка III курсу
факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті авторами охарактеризовано проблеми та перспективи залучення іноземних інвестицій в економіку України в умовах воєнного стану; розглянуто сутність поняття «інвестиційний потенціал країни»; проаналізовано ключові фактори впливу на процес залучення інвестицій.

Особливу увагу приділено такому дієвому важелю підвищення ефективності інвестиційної діяльності в Україні, як інституту захисту прав інвесторів. Основною складовою цього інституту є способи захисту прав інвесторів, які гарантуються державою для реалізації інвестором права на захист.

Автори відзначають відсутність на законодавчому рівні регламентованої системи гарантування захисту іноземних інвестицій. Також виділено сприятливі передумови для залучення іноземного капіталу, як от: підтримка інших країн світу, реформи судової та податкової системи, активний пошук сучасних платформ та інноваційних інструментів для залучення іноземних інвестицій.

Наукова новизна роботи проявляється у розгляді правових питань щодо створення сприятливого середовища для залучення іноземних інвестицій в українську національну економіку. Чітка законодавча регламентація всіх проблемних аспектів іноземного інвестування надасть впевненість інвесторам у захисті їх прав. Також, на нашу думку, в Україні варто створити державну установу, яка б займалася залученням інвесторів та захистом їх інтересів.

Мета роботи полягає у наданні вичерпної характеристики правових проблем залучення іноземних інвестицій в Україні під час та після завершення війни, а також пошуку обґрунтованих шляхів вирішення зазначених проблем.

Автором відзначено, що проблема залучення іноземних інвестицій є дискусійною та відкритою для подальших напрацювань та досліджень вченими. Способи захисту прав інвесторів вимагають глибоких теоретичних досліджень, результатом яких має стати вдосконалення законодавства України з питання захисту прав інвесторів.

Підбиваючи підсумки дослідження, автор констатує, що інвестиційна політика держави має бути спрямована на створення умов та дієвих механізмів захисту іноземних інвестицій з метою залучення стабільної діяльності інвесторів на території України.

Ключові слова: іноземні інвестиції, національна економіка, міжнародно-правове регулювання іноземних інвестицій, залучення іноземних інвестицій, інвестиційна привабливість країни.

In the article, the authors characterize the problems and prospects of attracting foreign investments to the economy of Ukraine in the conditions of martial law, considers the essence of the concept of "investment potential of the country", analyzes the key factors influencing the process of attracting investments.

Special attention is paid to such an effective lever for increasing the efficiency of investment activities in Ukraine as the Institute for the Protection of Investors' Rights. The main component of this institution is the methods of protecting the rights of investors, which are guaranteed by the state for the investor to exercise the right to protection.

The author notes the absence of a regulated system of guaranteeing the protection of foreign investments at the legislative level. Favorable prerequisites for attracting foreign capital are also highlighted, such as: support from other countries of the world, reforms of the judicial and tax systems, active search for modern platforms and innovative tools for attracting foreign investments.

The scientific novelty of the work is manifested in the consideration of legal issues regarding the creation of a favorable environment for attracting foreign investments to the Ukrainian national economy. Clear legislative regulation of all problematic aspects of foreign investment will give confidence to investors in the protection of their rights. Also, in our opinion, it is worth creating a state institution in Ukraine that would be engaged in attracting investors and protecting their interests.

The purpose of the work is to provide a comprehensive description of the legal problems of attracting foreign investment in Ukraine during and after the end of the war, as well as to find reasonable ways to solve these problems.

The author noted that the problem of attracting foreign investment is debatable and open for further development and research by scientists. Ways to protect investors' rights require deep theoretical research, the result of which should be the improvement of Ukrainian legislation on the protection of investors' rights.

Summarizing the results of the research, the author states that the investment policy of the state should be aimed at creating conditions and effective mechanisms for the protection of foreign investments in order to attract stable activity of investors on the territory of Ukraine.

Key words: foreign investments, national economy, international legal regulation of foreign investments, attraction of foreign investments, investment attractiveness of the country.

Постановка проблеми. Залучення іноземних інвестицій в українську економіку містило в собі багато проблемних аспектів ще до повномасштабної війни. А воєнні події останнього року згадали суттєвого негативного впливу на розвиток та функціонування бізнесу в країні.

Інвестори, при прийнятті будь-яких бізнес-рішень, зважають на оцінку балансу ризику та оцікуваного прибутку.

За нинішніх умов ризику є дуже високими, а отримання прибутку у коротко- та середньостроковій перспективі є низькими через обмеження руху капіталу, міграцію населення, руйнування інфраструктури та логістики, загальне падіння економічних показників в країні.

Однак, незважаючи на всі проблеми залучення іноземних інвестицій, на Нью-Йоркській фондовій біржі

було презентовано платформу Advantage Ukraine. Основне гасло якої сформульовано таким чином, що найбільшим ризиком сьогодення для інвесторів є не інвестування в Україну вже сьогодні. Найважливішим та найбільш дискусійним аспектом цієї платформи є гарантії безпеки інвестицій у воєнний та післявоєнний часи.

Як відомо, самостійно ринковий механізм не може впоратись із створенням сприятливого інвестиційного клімату в країні. Тому держава має виступити організатором правового та економічного просторів задля створення умов для провадження інвестиційної діяльності та підсилення конкурентних переваг національної економіки.

Інститут захисту прав іноземних інвесторів є дієвим важелем забезпечення ефективної інвестиційної діяльності в Україні. Способи захисту прав інвесторів, які мають встановлюватися та гарантуватися державою, потребують глибоких теоретичних досліджень та подальшої законодавчої регламентації.

Для України є дуже важливим формування інвестиційного потенціалу, який показує можливість залучення грошових внесків на довгий строк та у пріоритетні, нові та перспективні галузі економіки країни. Тому важливо правильно визначити, які саме сфери економічної діяльності мають пріоритет для розвитку країни та які саме галузі найбільше потребують іноземного інвестування. Це необхідно для першочергового регламентування всіх законодавчих аспектів інвестиційної діяльності в цих сферах економіки.

Всі зазначені негативні умови, в яких перебуває Україна, та позитивні наслідки для економіки держави обумовлюють актуальність дослідження проблемних аспектів, пов'язаних із залученням іноземних інвестицій у воєнний та повоєнний часи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичним та практичним питанням іноземної інвестиційної діяльності в Україні присвячено наукові праці таких вчених, як: М. М. Богуславський, О. М. Давидюк, М. С. Євтева, Л. І. Панкова, В. В. Чернега, О. Ю. Битяк, Д. В. Задихайло, Н. А. Козакова, Р. П. Бойчук, Л. Г. Лук'яненко, Л. В. Таран та інших. Доробки та пропозиції цих науковців стали основою для подальшого висвітлення тенденцій та перспектив залучення іноземних інвестицій в економіку України, особливо в умовах повномасштабної війни та повоєнного відновлення.

Мета дослідження. На сьогоднішній момент Україна перебуває у складній економічній ситуації, покращити яку може залучення іноземних інвестицій. Таке залучення є необхідним, адже постала нагальна потреба у відновленні та розбудові національної економіки у воєнний та післявоєнний час. Тому метою статті є характеристика правових проблем залучення іноземних інвестицій в Україні під час воєнного стану, а також пошук обґрунтованих шляхів вирішення зазначених проблем.

Виклад основного матеріалу. З початку незалежності України створюється правове підґрунтя для здійснення інвестиційної діяльності. Зараз існує розгалужена система нормативно-правових актів, які спрямовані на удосконалення регулювання відносин у сфері інвестицій та закріплення правил їх здійснення [1].

Ще у 1991 році було прийнято два основних закони у сфері інвестиційної діяльності. Перший – це Закон України «Про захист іноземних інвестицій на Україні», який було розроблено для захисту інвестицій, прибутків, законних прав та інтересів іноземних інвесторів на території України [2]. Другий – Закон України «Про інвестиційну діяльність», який мав забезпечувати рівний захист прав, інтересів та майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також стимулювати міжнародне економічне співробітництво та інтеграцію [3].

Також варто акцентувати увагу на тому, що іноземна інвестиційна діяльність на території України регулюється

на лише за нормами чинного національного законодавства, а й за допомогою міжнародно-правових актів, учасником яких є Україна. Це можуть бути багатосторонні міжнародні угоди, конвенції, міждержавні угоди та інші нормативні акти. Наприклад, таким документом є Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18 травня 1965 року, яку Україна ратифікувала у 2000 році [1].

Нормативно-правові акти, які було прийнято задля регулювання інвестиційної діяльності містять в собі механізми та способи, використовуючи які інвестори можуть захищати свої права та законні інтереси. На українському законодавчому рівні їм надано право вільно та самостійно, проте у межах чинного законодавства, обирати способи захисту своїх прав та законних інтересів [4].

Взагалі, способи захисту прав інвесторів – це передбачені загальним і спеціальним законодавством та договором, заходи для попередження правопорушень, відновлення або визнання оспорюваних чи порушених прав і законних інтересів інвесторів [4].

Законом України «Про режим іноземного інвестування» передбачено систему гарантій для залучення та захисту іноземних інвестицій в українську економіку. Варто розглянути такі гарантії більш детально [5].

По-перше, це заборона націоналізації іноземних інвестицій. Проте у випадках надзвичайних обставин через суспільну необхідність на підставі нормативно-правових актів уповноважених органів влади до таких інвестицій може бути застосована реквізиція, яка може бути оскаржена в подальшому [6].

По-друге, існують гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій. Адже іноземні інвестори мають право на негайний та безперешкодний переказ своїх коштів, отриманих від інвестицій, після сплати податків і зборів до українського бюджету [6].

По-третє, існують гарантії у разі припинення інвестиційної діяльності. Відповідно до яких інвестор протягом 6 місяців з дня припинення своєї діяльності має право на повернення своїх інвестицій в натуральній формі або у валюті інвестування в сумі фактичного внеску без сплати мита. Також інвестори мають право на повернення доходів від своїх інвестицій за реальною ринковою вартістю на момент припинення інвестиційної діяльності у грошовій чи товарній формі [6].

По-четверте, передбачено гарантії захисту від незаконних дій органів державної влади, їх службових та посадових осіб. Тому що лише у випадках передбачених чинним законодавством державні органи та посадові особи можуть втручатися в інвестиційну діяльність іноземців на території України. Законодавчо регламентовано можливість оскарження будь-яких незаконних дій, а також отримання компенсації інвесторами за втрати, які були спричинені діями чи бездіяльністю державних органів. Такі спори можуть розглядатися національними судами України, третейським судом, міжнародним комерційним арбітражем. Міжнародний центр з вирішення інвестиційних спорів розглядає інвестиційні спори на міжнародному рівні [6].

Ще до повномасштабних воєнних подій в Україні існували такі основні проблеми, які перешкоджали залученню іноземних інвестицій, як: високий рівень корупції, недовіра інвесторів до української судової системи, монополізація ринків, військовий конфлікт з Росією з 2014 року, нестабільність валютно-фінансової системи, постійні зміни законодавства, складність податкового адміністрування, обмежений рух капіталів та валют [7].

Розгортання ж повномасштабної війни на території України сильно загальмувало діяльність потенційних іноземних інвесторів. Серед негативних коректив, які внесли воєнні події варто відзначити такі, як: порушення логістики

через руйнування або закриття аеропортів, портів; масове переміщення населення; активізація процесу релокації бізнесу із найбільш небезпечних регіонів країни; знищення критичної інфраструктури (ТЕС, АЕС, ГЕС, автошляхи); зниження економічних показників в цілому по країні, а не тільки у регіонах з активними бойовими діями [8].

На даний час в українському законодавстві недостатньо чітко або й зовсім не регламентовано дієві механізми захисту іноземних інвестицій саме в умовах воєнного стану, систему страхування воєнних ризиків та інвестиційних проектів [8].

Тому зараз потенційні іноземні інвестори обирають стратегію очікування та спостерігають за змінами, які відбуваються в українській інвестиційній системі, ураховуючи як довоєнні недоліки, так і воєнні фактори.

Економічні втрати України від воєнних подій важко спрогнозувати. Міністерство економіки у червні 2022 року провело попередні підрахунки, за якими одноразові втрати складають 565 млрд. доларів США, з них 119 млрд припадає на інфраструктуру, а 91 млрд. – на втрати та руйнування цивільних об'єктів. У зв'язку з воєнними ризиками економіка України недоотримала 54 млрд. доларів США капітальних інвестицій [9].

Було вироблено механізми реагування на ситуацію, що склалася, який передбачає: запровадження податкових пільг, створення та реалізація програм з релокації бізнесу з найбільш небезпечних регіонів країни; заморожування виплат за кредитними та іпотечними угодами; надання фінансової допомоги внутрішньо переміщеним особам та інші [9].

Важливим орієнтиром для потенційних інвесторів є наявність детально розробленої програми відбудови економіки з конкретно визначеними ресурсами, призначених для підтримки конкретно визначених галузей [10].

Не менш важливо підвищувати довіру інвесторів в аспектах захисту їх інвестицій: страхування та гарантії повернення інвестицій; створення спеціальних законів і правил для інвесторів та заходів щодо боротьби з корупцією; посилення контролю за виконанням договірних зобов'язань у рамках інвестиційних угод; розвиток співпраці з міжнародними організаціями; проведення структурних реформ; наявність незалежних арбітражних судів; прозора конкуренція на вільному ринку; отримання інвесторами чіткої та своєчасної інформації про ситуацію в країні та розгортання військових дій [10].

Заступник міністра економіки України Олександр Олександрович Грибан під час свого виступу на міжнародному заході Ukrainian Infrastructure Forum у Лондоні відзначив таке: «Після перемоги Україна стане однією з найкращих у світі за можливостями для інвестиційної діяльності. Процес інвестування у відбудову України має розпочатися не після закінчення війни, а вже зараз. Наразі в Україні розробляються практичні інструменти страхування політичних та військових ризиків, напрацьовується структура фондів залучення приватних інвестицій. Є багато свідчень того, що світові інвестори все ж зацікавлені у проектах в Україні. Наприклад, нещодавно підписання Меморандуму із найбільшою інвестиційною компанією планети BlackRock» [11].

Також заступник міністра детально зупинявся на характеристичній інвестиційній платформі Advantage Ukraine, на яку надійшло вже понад 400 запитів від стратегічних портфельних інвесторів з Німеччини, Великої Британії, США, Бельгії та багатьох інших країн [11].

Найбільшу цікавість інвестори виявляють до таких галузей української економіки, як агропромисловий комплекс, видобуток корисних копалин, інновації та технології, інфраструктура, логістика, промислове виробництво, енергетика та оборонна промисловість.

Наостанок Олександр Грибан зазначив, що відновлення масштабних руйнувань інфраструктури лише

за рахунок коштів державного бюджету може тривати занадто довго. А державно-приватне партнерство допоможе досягти результатів швидше та ефективніше [11].

16 вересня 2022 року Міністерство економіки України спільно з Багатостороннім агентством із гарантування інвестицій (MIGA), що належить до групи Світового банку, запустили механізм страхування інвестицій під час війни. Відповідно до якого інвестори можуть застрахувати до 90% ризиків та відшкодувати потенційні збитки. Проєкт, який запущено є пілотним та розрахований на суму 30 млн. доларів США. У планах залучити під розвиток такого проєкту до 1 млрд. доларів США [12].

Американська Міжнародна фінансова корпорація розвитку (DFC) для прямого кредитування та покриття кредитних і військових ризиків української економіки оголосила про готовність мобілізувати понад 1 млрд. доларів США [12].

Для гарантування інвестицій німецьких компаній в Україні Федеральне міністерство економіки та клімату Німеччини ініціювало свою програму, яка спрямована на довгострокове пом'якшення ризиків для німецьких інвесторів, запобігання або компенсацію втрат та полегшення отримання фінансування для реалізації інвестиційних проєктів [12].

Міністерство економіки України підписало меморандум про взаєморозуміння з найбільшим банківським холдингом США JP Morgan, який пріоритетними галузями виділяє такі, як: аграрний сектор, природні ресурси, енергетика та відновлення інфраструктури [12].

Однак, за результатами дослідження, проведеного експертом Центру соціально-економічних досліджень Case Україна Євгеном Дубогризом, під час війни значних ресурсів в українську економіку іноземні інвестори вкладати не будуть. Можуть активно вестися переговори, укладатися рамкові угоди про подальше інвестування, проте стабільних та масових грошових потоків на даний час чекати не варто [12].

Такий результат видається виправданим, адже поки що не зовсім відомий потенційний рівень віддачі від інвестицій, а також інвестиційний процес у світі взагалі детально регламентований та розроблений для мирних умов. Небагато інвесторів захочуть інвестувати кошти в країну, де йде війна, – просто задля уникнення невідомого та неконтрольованого ризику.

Отже, зважаючи на все вище зазначене, війна внесла суттєві корективи у розвиток української економіки та правового регулювання інвестиційної діяльності, а також принесла нові виклики, які суттєво впливають на інвестиційні процеси в країні в цілому.

Загальна сума потреби лише малих і середніх підприємств приблизно оцінюється в 73 млрд. доларів США, а середня сума, необхідна для однієї фірми, становить від 30 до 300 тисяч доларів США додаткового фінансування. Держава самостійно не зможе забезпечити бізнес такими фінансовими надходженнями, тому для покриття таких витрат важливо залучати саме приватні іноземні інвестиції. Проте з липня 2022 року великою проблемою для іноземних інвесторів стало те, що міжнародні страховики не надають можливості страхувати воєнні ризики в Україні. Цей момент є однією з головних перешкод для притоку прямих іноземних інвестицій в українську економіку [13].

Експертна група – Ukraine War Insurance Group розробляє рекомендації щодо страхування воєнних ризиків у майбутньому. Таке страхування може фінансувати Консорціумний донорський фонд під контролем Кабінету Міністрів України та під наглядом Національного банку України (НБУ) як головного регулятора страхового ринку [13].

Майже всі представники бізнесу вважають, що має бути проведена дієва судова реформа, яка буде гарантувати реальне верховенство права та сприятиме викориненню корупції.

Багато країн у світі успішно розвивали експортну та інвестиційну діяльність, що допомогло їм досягти значного прогресу в економічному розвитку. Наприклад, «Азійські тигри» (Республіка Корея, Гонконг, Тайвань, Сингапур) орієнтувалися на експорт, жорстко регламентували політику у сфері інвестицій в інноваційні сфери економіки, запроваджували різні стимули для експорту товарів, застосовували різні за видами режими для сприяння вільній торгівлі та інше [13].

Ізраїль із середини 1970-х років надав пріоритет інноваційним та високотехнологічним галузям. Зважаючи на зовнішні загрози, країна також зосередила багато зусиль та коштів на розвиток оборонного сектору, наприклад, на виробництво різних військових систем та обладнання не тільки для внутрішніх потреб, а й на експорт. Це допомогло Ізраїлю ввійти до десятки найбільших експортерів військової техніки у світі, за результатами дослідження Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру [13].

Варто ретельно проаналізувати ці та інші приклади впливу експорту та інвестицій на розвиток та стимулювання економіки країни задля кращого їх впровадження в українські економічні реалії та розроблення законодавчої бази для ефективного спрямування коштів в розвиток стратегічних галузей [13].

Електронна платформа Advantage Ukraine виділяє пріоритетними для першочергового залучення іноземних інвестицій 10 галузей української економіки [14].

Перша – це оборонно-промисловий комплекс, який має 43 млрд. доларів США інвестиційного потенціалу. Після подій останніх років стало зрозумілим, що розвиток цієї сфери є запорукою безпеки та захисту нашої країни в майбутньому. До того ж розвиток так званих «Military-tech» можуть посилити не тільки інвестиційний, а й експортний потенціал України [14].

Друга – це металургія та металообробка, яка має 26 млрд. доларів США інвестиційного потенціалу [14]. Ця галузь традиційно була однією із головних рушіїв експорту інвестицій в Україні. Хоча експорт продукції цієї галузі в останні роки помітно знизився, проте, за даними Держстату, частка цієї галузі в загальному експорті все ще сягала 20%, а щорічні інвестиції в основний капітал, за даними Міністерства фінансів України, сягали майже 1,5 млрд. доларів США [13].

Металургійна галузь зазнала особливо сильних збитків від війни. По-перше, майже повністю зруйновані два найбільших металургійних комбінати країни – комбінат «Азовсталь» та Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча, які разом становили значні 40% потужностей з виробництва готової металопродукції. По-друге, близько 50% залізрудних родовищ знаходяться на територіях України, на яких досі ведуться бойові дії або які суттєво постраждали від тривалих бойових дій [13].

Реструктуризація металургійної галузі має відбуватися за активної участі та підтримки держави у багатьох аспектах: фінансовому, податковому, розвитку партнерства з країнами ЄС, забезпечення інтеграції української металургії до європейських ринків, укладення спільних з ЄС інфраструктурних проєктів, подолання торговельних бар'єрів, впровадження спільних програм з виробництва «зеленої сталі», отримання потенційного доступу до інфраструктурних фондів ЄС тощо [13].

Третя – енергетика, яка має 177 млрд. доларів США інвестиційного потенціалу. Адже на території України можливо генерувати гігавати «зелених» електричних потужностей і тонни «зеленого» водню [14].

Воєнні події значно послабили можливості держави підтримувати розвиток та діяльність «зеленої» енергетики, а в деяких регіонах зруйнували її потужності для її виробітку. Але в той же час терор російськими ракетами показав, як можна зробити українську енергосистему стій-

кішою та ефективнішою завдяки генерації електроенергії тисячами дрібних виробників [15].

Прем'єр-міністр України Денис Анатолійович Шмигаль заявив, що український уряд прагне до започаткування масштабної програми виробництва сонячної енергії українськими домогосподарствами та громадами [15].

Зрозуміло, що без чітко розроблених заохочень у такій сфері неможливо досягти дієвих результатів. В Україні було розроблено проєкт Закону України «Про Net Metering», відповідно до якого мала запроваджуватися модель самовиробництва, яка не вимагає видатків з державного бюджету. Проте проєкт цього нормативного акту так і залишився лише на стадії публічного обговорення [15].

Четверта – природні ресурси, які мають 5,6 млрд. доларів США інвестиційного потенціалу. Адже, загальновідомо, що Україна має величезні поклади таких природних ресурсів, як вугілля, залізна руда, природний газ, сіль, марганець, графіт та інші у високій концентрації та відносній близькості один від одного [14].

П'ята – агропромисловий комплекс, який має 34 млрд. доларів США інвестиційного потенціалу [14]. Загальновідомо, що сільськогосподарська продукція є найважливішою складовою українського експорту, адже Україну здавна називали «житницею Європи». За підрахунками 2021 року агросектор становив 41% від загального експорту товарів та склав 27,8 млрд. доларів США [13].

За даними Міністерства сільського господарства США, у 2021–2022 маркетингових роках Україна виробила понад 30% світового обсягу соняшнику та олії та понад 27% соняшникового шроту. Ці показники зробили Україну найбільшим світовим експортером соняшникової олії та шроту. Також за обсягом виробництва ріпаку країна посідає шосте місце в світі, а за обсягом його експорту – третє, що складає 20% від світового експорту. Четверте місце за виробництвом та третє за експортом ячменю, що складає 17% від світового показнику. Шосте місце за виробництвом і четверте за експортом кукурудзи, що складає 12% від світового показнику [13].

Зараз приблизно 5% сільськогосподарських угідь безпосередньо постраждали від воєнних подій. Також виник брак сільськогосподарських працівників через міграцію населення та призов на військову службу [13].

Ведення активних бойових дій завдало значної шкоди внутрішній транспортній інфраструктурі, зокрема залізницям, морським портам, інфраструктурі зберігання та оброблення агропродукції. Особливо відчутними аспектами для експортної діяльності є закриття портів та пошкодження елеваторів, які використовували для тимчасового зберігання зерна. Проблеми реконструкції та розбудовування бізнесу долаються залучення додаткового фінансування як з державного бюджету, так і за рахунок іноземних приватних інвестицій [13].

Але нещодавно постала нова проблема, яка завдала значного удару по виснажених українських фермерах – це запровадження державами ЄС ембарго на імпорту зерна, олійних культур, молочних продуктів та м'яса. Це сталося через високу конкуренцію, яка склалася між українським продовольством та продукцією країн-членів ЄС. Український товар знижував внутрішні ціни на ринку через що місцеві фермери втрачали свій прибуток. Країни також попросили компенсацій для фермерів, які ЄС погодився надати [16].

Незважаючи на часткове розблокування у рамках «зернового коридору» морських українських портів, вивезення агропродукції сухоходом становить суттєву частину експорту країни [16].

За даними 2022 року обсяг експорту української агропродукції до країн ЄС зріс на 65%, зокрема до Польщі зріс у 38 разів, до Угорщини – у 54 рази, до Словаччини – у 575 разів, до Румунії – у 690 разів [16].

Шоста – логістика та інфраструктура, які мають 123 млрд. доларів США інвестиційного потенціалу [14].

Україна завдяки своєму географічному розташуванню є важливим транзитним коридором для торгівлі. Для модернізації економіки необхідно будувати та розвивати логістичну інфраструктуру нового рівня, адже ще до повномасштабної війни якість транспортної та складської інфраструктури була не зовсім високою. Керівник Advanter Group зазначає, що зараз розробляється великий проект «Логістичні хаби» з загальним обсягом інвестування понад 450 млн. доларів США та з періодом повернення капіталовкладень у 7 років [17].

Сьома – промислове виробництво, яке має 16 млрд. доларів США інвестиційного потенціалу. В Україні є вся база для інвестування в промислове виробництво: мережа машинобудівних підприємств, гірниче та сільськогосподарське обладнання, різні верстати, виробниче обладнання для легкої та харчової промисловості, залізнична та авіаційна інфраструктура [14].

Восьма – деревообробка, яка має 5 млрд. доларів США інвестиційного потенціалу. В умовах війни для деревообробного бізнесу постали такі проблеми: кадровий голод через масове переселення населення; втрачена логістика, що унеможливило роботу щодо виробництва та збуту продукції; проблеми з доступом до сировини; втрата клієнтської бази через фізичну неможливість виконувати умови укладених контрактів; відсутність паливно-мастильних матеріалів та запчастин; фізичні обмеження в діловому обороті.

Цільова державна підтримка необхідна не тільки для надання найбільш постраждалим від бойових дій деревообробним підприємствам швидкої практичної допомоги, а й для відновлення довоєнних обсягів виробництва та нарощення нових [14].

Дев'ята – фармацевтика, яка має 19 млрд. доларів США інвестиційного потенціалу [14].

Багато фарм-компаній нарікають на те, що зараз вітчизняним виробникам як ніколи раніше потрібна державна протекція. Фармгалузь є стратегічною галуззю української економіки, а тому варто запровадити механізми нетарифного обмеження імпорту для товарів, які вироблено в Україні. При реалізації цих механізмів при проведенні державних закупівель пріоритет було б надано саме вітчизняним товарам, що надало б виробникам додаткової підтримки та на законодавчому рівні закріпило б партнерство між фарм-виробниками та державою. І українські компанії готові до такої співпраці, адже можуть забезпечувати близько 70% препаратів Національного переліку основних лікарських засобів, які держава гарантує населенню на безоплатній основі [18].

Європейський ринок ліків є колосально великим та розраховується приблизно у 300 млрд. доларів США, тому співпраця та інвестиції для українських компаній можуть стати запорукою високих результатів не тільки у діловому, а й у науковому середовищі [18].

Українські фарм-виробники можуть експортувати на європейський ринок достатньо якісні та ефективні генерики, що є відтворенням оригінального препарату, термін патентного захисту якого вже завершився. Ціна на такі препарати за середніми підрахунками нижча на 30–50% від вартості оригінальних ліків [18].

Але на практиці вітчизняна фарм-компанія має багато проблем при експорті продукції до країн ЄС. Перше – це те, що європейські регулятори мають підтвердити, що продукція українських компаній відповідає вимогам GMP (Належна виробнича практика). Друге – під час проходження процедури розмитнення кожна партія лікарських засобів має проходити додатковий лабораторний контроль. Така бюрократичність цієї процедури сприяє зростанню цін, що ставить українських виробників у нерівні умови з іноземними конкурентами. Саме за таких умов має застосовуватися грамотно розроблена державна політика та профільна дипломатія. Також країни ЄС можуть

розширити доступ українських фарм-виробників до наукового співробітництва, тоді компанії зможуть брати участь у створенні спільних R&D (Науково-дослідні роботи) груп з лідерами світового фарм-ринку [18].

Десята – інноваційні технології, які мають 11 млрд. доларів інвестиційного потенціалу. Україна продукує більше випускників із технологічним ступенем, ніж будь-яка інша європейська країна, займає 4 місце у світі за обсягом фінансових операцій з використанням мобільних пристроїв та стала четвертою в світі за кількістю користувачів криптовалютою. Саме IT Сектор зазнав найменше втрат через воєнні події, адже зберіг та виконав до 95% обсягів контрактів [14].

Відповідно до досліджень 2021 року, Україна посіла 11-те місце серед європейських країн із середнім рівнем доходу в рейтингу IT-конкурентоспроможності. Саме цей сектор посів перше місце у такому секторі експорту, як послуги, та сягнув понад 4% в українському ВВП. За даними Ukraine IT Report від 2021 року, експортний дохід від цієї галузі склав 6,9 млрд. доларів США, а на ринку праці активно працює понад 5000 компаній [13].

Не зважаючи на всі воєнні виклики та перепони, близько 55% IT-стартапів продовжують працювати виключно на території України, а 91% з них підтверджують, що для продовження їх діяльності або розширення бізнесу, потребують фінансової підтримки [13].

У сучасному українському законодавстві існують такі перепони для ефективної іноземної інвестиційної діяльності: 1) неспроможність держави до врегулювання всіх аспектів діяльності іноземних інвесторів через значне не доопрацювання національного інвестиційного законодавства; 2) існування великої кількості законодавчих актів щодо регулювання такого виду діяльності, що призводить до неоднозначності в тлумаченні положень нормативних документів і, як наслідок, виникають правові колізії та судові спори; 3) відсутність дієвого механізму для захисту прав власності іноземних інвесторів; 4) значний корупційний тиск на іноземний капітал; 5) на законодавчому рівні лише формально дозволено інвестування в українську економіку, адже не визначено конкретних сфер економічної діяльності, умов, а також обмежень і заборон для інвестування; 6) законодавчо не закріплено можливості використання державно-приватного партнерства та його форм, умов застосування, обмеження тощо; 7) відсутність державного контролю за кількістю коштів, залучених у різні сфери національної економіки, а відповідно і відсутність законодавчого визначених безпечних порогів для участі іноземного капіталу в стратегічних сферах економіки та неможливість здійснити оцінку такої участі на передінвестиційному етапі [19, с. 78-79].

На підставі проведеного дослідження та наукових праць багатьох вчених у сфері інвестиційної діяльності виокремлено такі заходи, які сприятимуть удосконаленню законодавчого регулювання іноземного інвестування: 1) приведення національного законодавства у відповідність до норм міжнародного інвестиційного права, чітка регламентація у законодавстві процедури використання міжнародного арбітражу при виникненні суперечок; 2) розроблення та прийняття Інвестиційного кодексу України, за допомогою якого було б створено прозору систему іноземного інвестування в українську економіку та передбачено інструменти контролю та впливу на поведінку інвесторів; 3) надання інвесторам можливостей для різноманітних консультувань, узгоджень певних моментів задля зваження всіх ризиків та доходів від інвестування в національну економіку; 4) урегулювання на законодавчому рівні наслідків для інвесторів у разі припинення інвестиційної діяльності на території України з різних причин; 5) чітка законодавча регламентація допуску прямих іноземних інвестицій у певні галузі української економіки або встановлення виправданих обмежень для

втручання в них, на законодавчому рівні визначити обмежену кількість стратегічних галузей промисловості та спрямувати інвестиційні кошти та державні ресурси саме в їх відбудову та розвиток [19, с. 78-79].

Висновки. Отже, війна завжди чинить негативний вплив на всі сфери державного та суспільного життя. Воєнні дії та ризики майже одразу накладають свій відбиток на інвестиційну діяльність в країні, а фактично така діяльність майже припиняється. Однак, не зважаючи на всю складність нинішньої ситуації, держава намагається полегшити становище бізнесу в Україні, надати підтримку його існуванню та подальшому розвитку. Адаптивний, цілком зрозумілим є той факт, що саме інвестиції є основою для забезпечення функціонування бізнесу та відновлення української економіки у період війни та після її закінчення.

Після дослідження іноземної інвестиційної діяльності в Україні в минулих роках, стає зрозумілим, що в країні досить довго та ґрунтовно формувалося необхідне законодавче підґрунтя для підвищення інвестиційної привабливості та стрімкого залучення іноземних інвестицій. Звичайно, існували і певні перепони для більш швидкого залучення іноземного капіталу – це, наприклад, високий рівень корупції, слабкість судової системи, також існування військового конфлікту на території України з 2014 року та невизначеність політичної ситуації.

Для відновлення інвестиційного клімату українській економіці знадобиться допомога зі сторони закордонних партнерів та тривалий період часу. Це надасть можливість вибудувати таку модель інвестиційних відносин, яка буде відповідати сучасним світовим реаліям та сприятиме зростанню зацікавленості до нашої держави з сторони іноземних інвесторів й підвищення інвестиційної привабливості України.

Але для побудови привабливого інвестиційного клімату в Україні та швидшого залучення інвестицій необхідно врахувати низку факторів та допрацювати їх: 1) створення сприятливих нормативно-правових умов для діяльності іноземних інвесторів, прозорість прийняття рішень з інвестиційних питань; 2) продовження реформи судової системи; 3) запровадження механізму державного страхування та інформаційної підтримки іноземних інвестицій в умовах війни; 4) активний пошук сучасних платформ та інноваційних інструментів для залучення іноземних інвестицій; 5) відновлення зруйнованих потужностей та розбудова потужної інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубаторів, індустриальних парків, кластерів).

У результаті проведеного дослідження, можна констатувати, що, незважаючи на регламентацію в українському інвестиційному законодавстві та міжнародних договорах механізмів захисту прав та інтересів іноземних інвесторів, національне законодавство, зокрема митне та податкове, жодним чином не спрямоване на безпосередній захист діяльності інвесторів.

Тому в Україні необхідно підвищувати дієвість законодавчого регулювання іноземного інвестування, що у сукупності з державними гарантіями забезпечить сприятливі організаційно-правові умови для інвестування.

Для подальшого відновлення української економіки після закінчення війни та сталого розвитку бізнесу необхідно вирішити не тільки старі, а й нові проблеми інвестиційної діяльності в Україні. Для цього варто визначити, які сфери та галузі економіки є найбільш перспективними та пріоритетними, та спрямувати законодавчу увагу на створення законодавчого регулювання їх діяльності для дієвого залучення інвестиційних коштів на їх розбудову та розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

1. Михайлів В. П. Інвестиційне законодавство: стан, проблеми, перспективи. *Міністерство юстиції* : веб-сайт. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_40069 (дата звернення: 15.04.2023).
2. Про захист іноземних інвестицій на Україні : Закон України від 10 вересня 1991 р. № 1540а-XII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 46. Ст. 616.
3. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 р. № 1560-XII / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646.
4. Хрімлі О. Г. Способи захисту прав інвесторів: теоретичні та практичні питання. *Шостий апеляційний адміністративний суд* : веб-сайт. URL: <https://baas.gov.ua/ua/proekty/articles/h/1504-sposobi-zakhistu-prav-investoriv-teoritchni-ta-praktichni-pitannya.html> (дата звернення: 15.04.2023).
5. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19 березня 1996 р. № 93/96-ВР / *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 19. Ст. 80.
6. Махненко Д. Як в Україні захищають іноземні інвестиції. *Юридична газета online* : веб-сайт. 2021. № 15 (745) URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/yak-v-ukrayini-zahishchayut-inozemni-investiciyi.html> (дата звернення: 15.04.2023).
7. Козакова Н. А. Міжнародні інвестиції України. Проблеми та перспективи їх утворення. *Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна*. 2019. № 10. С. 132–138.
8. Панкова Л. І., Камалова-Кутинець О. М. Аналіз тенденцій та перспектив залучення іноземних інвестицій в умовах економіки війни. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2022. № 6. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-02> (дата звернення: 10.04.2023).
9. Чапляк Н. І. Інвестиційна привабливість України: проблеми та шляхи вирішення в сучасних реаліях. *Економіка і суспільство*. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-80> (дата звернення: 10.04.2023).
10. Данилишин Б. Як залучити інвестора під час війни та забезпечити його захист. *Еспресо* : веб-сайт. 2023. URL: <https://espreso.tv/yak-zaluchiti-investora-pid-chas-vijni-ta-zabezpechiti-yogo-zakhist> (дата звернення: 15.04.2023).
11. Грибан О. О. Масовий притік прямих іноземних інвестицій в Україну є неминучим. *Міністерство економіки України* : веб-сайт. 2022. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=ee334b91-aa14-4f6b-bee7-d6cf7248e1cc&title=MasoviiPritikPriamikhInozemnihInvestitsiiVUkrainuNeminuchim-OleksandrGribanNaUkrainianInfrastructureForumULondoni> (дата звернення: 15.04.2023).
12. Чи слід очікувати інвестиції в Україну під час війни. *InVenture* : веб-сайт. 2023. URL: <https://inventure.com.ua/uk/news/world/chi-slid-ochikuvati-investitsiyi-v-ukrayinu-pid-chas-vijni> (дата звернення: 15.04.2023).
13. Григоренко Є., Шніцер М. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. *Forbes* : веб-сайт. 2022. URL: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-vijni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velike-doslidzhennya-deloitte-15122022-10501> (дата звернення: 15.04.2023).
14. Країна можливостей: чому інвестор прийде в Україну. 10 галузей української економіки, які мають найбільший інвестиційний потенціал. *Економічна правда* : веб-сайт. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/29/691997/> (дата звернення: 15.04.2023).
15. Даців С. Як «зелена» енергетика переживає війну. *Юридична газета online* : веб-сайт. 2023. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/zelenenergetika-plan-diy-na-rik.html> (дата звернення: 15.04.2023).
16. Гордійчук Д. Зерно під забороною. Як може нашкочити Україні бойкот європейських країн. *Економічна правда* : веб-сайт. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/weekycharts/2023/04/18/699228/> (дата звернення: 15.04.2023).
17. Обухов В. Логістична складова повоєнного відновлення: підходи та пошук ресурсів. *УКРІНФОРМ* : веб-сайт. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3700927-logistica-skladova-rovnoenogo-vidnovlennya-pidhodi-ta-posuk-resursiv.html> (дата звернення: 15.04.2023).
18. Спілка українських підприємців. Як фармацевти встояли під час війни і на що розраховують тепер. *New Voice* : веб-сайт. 2022. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/yak-ukrajinskiy-farmaceutichnij-riнок-ta-arteki-protistoyat-vtorgnenniy-rf-50270497.html> (дата звернення: 15.04.2023).
19. Новікова Л. В., Чернишова Л. О. Правові аспекти державного регулювання іноземного інвестування в Україні. *Мукачівський державний університет*. 2018. № 16. С. 72–80.